

บทที่ 4

สถานการณ์การผลิต การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในภาคเหนือของประเทศไทย

ในบทนี้ จะกล่าวถึงสภาพทั่วไปทางการผลิต การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ สถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย และ สถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเหนือ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 สถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย

สถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยรวมของไทย สามารถแยกอธิบายได้เป็น 2 ส่วน คือ สถานการณ์การผลิตและการตลาดของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทย และบทบาทที่เปลี่ยนไปของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

4.1.1 สถานการณ์การผลิตและการตลาดของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทย

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักเหมือนพืชทั่วไป แต่ก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างในด้านการผลิตและการตลาด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) ดังนี้

1) พื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชที่มีการปลูกกันอยู่ทั่วไป โดยมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาที่มีความลาดชันไม่ท่วมขัง พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง (ตาราง 4.1) ซึ่งเนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อยู่ใน 3 ภาคนี้รวมร้อยละ 98.6 ของเนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศ

ตาราง 4.1 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยวของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ช่วงปีเพาะปลูก 2548– 2552

ภาค	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)		
	2548	2550	2552	2548	2550	2552
เหนือ	3,842,182	3,577,340	4,434,555	3,752,593	3,494,670	4,330,175
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,537,684	1,261,482	1,678,072	1,473,256	1,211,809	1,617,821
กลาง	1,246,618	1,122,277	986,245	1,209,742	1,090,414	957,440
รวมทั้งประเทศ	6,626,484	5,961,099	7,098,872	6,435,592	5,796,893	6,905,436

ที่มา: สำนักงานศูนย์สารสนเทศการเกษตร (2552)

พื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีอยู่ทุกภาค ยกเว้นภาคใต้ ซึ่งมีอยู่น้อยมาก ข้อมูลในตาราง 4.2 ได้แสดงภูมิภาคที่ทำการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แหล่งปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทยแหล่งใหญ่ๆนั้นอยู่ที่เขตติดต่อของตะวันตกของจังหวัดลพบุรี นครสวรรค์ตอนล่าง นครราชสีมา เพชรบูรณ์ ติดต่อกันไปถึงจังหวัดเลย แหล่งนี้อาจเรียกว่าแหล่งปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใหญ่หรือ Corn Belt ของประเทศไทย นอกจากนี้จังหวัดที่สำคัญยังมีจังหวัดสระแก้ว ตาก กำแพงเพชร และ สระบุรี

ถ้าวิเคราะห์ในเชิงของผลผลิตและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่แล้ว พบว่า แนวโน้มผลผลิตเพิ่มขึ้น จาก 3,943,191ตัน ในปี 2548 เป็น 4,616,119 ตันในปี 2552 ส่วนผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 613 กิโลกรัมต่อไร่ ในปี 2548 เป็น 668 กิโลกรัมต่อไร่ในปี 2552 (ตาราง 4.2)

ตาราง 4.2 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ช่วงปีเพาะปลูก 2548 – 2552

ภาค	ผลผลิต (ตัน)			ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก./ไร่)		
	2548	2550	2552	2548	2550	2552
เหนือ	2,431,626	2,309,024	2,982,247	648	661	689
ตะวันออกเฉียงเหนือ	799,615	665,970	1,005,129	543	550	621
กลาง	711,950	686,329	628,743	589	629	638
รวมทั้งประเทศ	3,943,191	3,661,323	4,616,119	613	632	668

ที่มา: สำนักงานศูนย์สารสนเทศการเกษตร (2552)

เกษตรกรที่สนใจจะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จึงควรอยู่ในเขตปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มิฉะนั้นแล้วอาจมีปัญหาเรื่องการตลาด ทั้งในเรื่องของผู้รับซื้อและราคา เมื่อเกษตรกรได้ตัดสินใจที่จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แล้วก็ควรจะเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แต่ในสภาพที่แท้จริงเกษตรกรแทบไม่มีโอกาสเลือกเลยว่าจะเลือกที่ตรงไหนปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การเลือกของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นการเลือกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่มากกว่า แต่ในกรณีที่ต้องการทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และมีโอกาสเลือกซื้อที่แปลงใหม่เพื่อทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หรือมีพื้นที่แปลงใหญ่ที่สามารถทำอะไรได้หลายอย่างก็ควรเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

2) พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ในการทำการเกษตรนั้นเรื่องพันธุ์เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ดังได้มีคำกล่าวว่าการเพาะปลูกหรือจัดการใด ๆ ก็ตามจะปราศจากผลดีถ้าไม่ใช่พันธุ์ดี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) ดังนั้นเกษตรกรจึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับพันธุ์พืชที่จะปลูกให้ดี ในเรื่องของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้นเกษตรกรควรมีความเข้าใจเรื่องชนิดของพันธุ์ และการเลือกพันธุ์ ซึ่งพันธุ์ข้าวโพด แบ่งตาม

วิธีการสร้างพันธุ์และการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 2 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ พันธุ์ผสมเปิด (open – pollinated variety) และพันธุ์ลูกผสม (hybrid variety) พันธุ์ทั้ง 2 ประเภทนี้ สามารถแยกออกไปได้อีกดังนี้

พันธุ์ผสมเปิด

พันธุ์ผสมเปิดเป็นพันธุ์ที่ปลูกแล้วปล่อยให้มีการผสมโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นการผสมแบบสุ่ม แล้วจึงเก็บเมล็ดนั้นมาทำเมล็ดพันธุ์ พันธุ์ชนิดนี้เกษตรกรสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้เอง หรือเก็บเมล็ด (grain) ไว้ทำเมล็ดพันธุ์ (seed) ต่อไปได้ พันธุ์ผสมเปิดนี้สามารถแบ่งย่อยออกมาได้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) คือ เผ่าพันธุ์ พันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์ปรับปรุง

พันธุ์ลูกผสม (Hybrid)

เป็นพันธุ์ที่นักปรับปรุงพันธุ์สร้างขึ้นมาโดยการสร้างสายพันธุ์แท้ (inbred line) และนำพันธุ์แท้มาผสมกันแบบเฉพาะเจาะจงแล้ว จึงทดสอบผลผลิตพันธุ์ลูกผสมจะผ่านการทดสอบแล้วว่าดี จึงมีการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อจำหน่ายพันธุ์ลูกผสมนี้ใช้หลักการที่ว่าลูกผสมจะดีเด่นกว่าพ่อแม่เสมอ สายพันธุ์แท้เป็นสายพันธุ์ที่นักปรับปรุงพันธุ์สร้างขึ้นมา โดยควบคุมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ผสมตัวเอง และคัดเลือกลักษณะที่ต้องการ โดยทำซ้ำเช่นนี้อยู่หลาย ๆ ฤดู จนได้สายพันธุ์สม่ำเสมอจนอาจกล่าวได้ว่าทุก ๆ ด้านเหมือนกันหมด

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์พันธุ์ลูกผสมเริ่มมีการใช้ในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ พ.ศ. 2469 ในช่วง 20 ปีแรก อัตราการใช้ต่ำมาก แต่หลังจากนั้นก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกล่าวได้ว่าภายใน 30 ปี หลังจากเริ่มแนะนำ พื้นที่ปลูกข้าวโพดในสหรัฐอเมริกาคือพันธุ์ลูกผสมเกือบทั้งหมด หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสมจากสหรัฐอเมริกาเริ่มแพร่กระจายไปในยุโรป และมีการใช้กันอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นจึงใช้หลักการของความดีเด่นของลูกผสม มาพัฒนา และปรับปรุงพันธุ์ให้เหมาะสมแก่ส่วนต่าง ๆ ของโลกและการใช้พันธุ์ลูกผสมก็ได้เริ่มแพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก

ประเทศไทยเริ่มมีการทดสอบข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสมจากสหรัฐอเมริกามาาน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงได้เปลี่ยนแนวความคิดมามุ่งแนะนำพันธุ์ผสมเปิด และเริ่มโครงการปรับปรุงพันธุ์ผสมเปิดเมื่อปี 2501 จนได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงเมื่อแนะนำพันธุ์สุวรรณ – 1 ให้แก่เกษตรกรในปี 2517

แต่ด้วยศักยภาพของพันธุ์ลูกผสมและแนวโน้มของตลาดทั่วโลก ภาคเอกชนจึงได้มีการทดสอบพันธุ์กันอีกครั้งในช่วงปี 2521 และเริ่มแนะนำ เป็นการค้าในปี 2524 ซึ่งในช่วงแรกก็ไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก แต่หลังจากที่เกษตรกรเริ่มทดสอบพันธุ์ และได้ผลดีครั้งแรกแล้วครั้งเล่า เกษตรกรก็เริ่มมั่นใจในพันธุ์ลูกผสมและเริ่มมีอัตราการยอมรับที่สูงมากและเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าในบริเวณการเพาะปลูกในเขต

ก้าวหน้า เกษตรกรปลูกพันธุ์ลูกผสมทั้งหมด และเมื่อคุณิติการเพาะปลูกทั่วประเทศแล้ว จะเห็นว่า เกษตรกรใช้พันธุ์ลูกผสมอยู่เกือบร้อยละ 40 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังข้อมูลในตาราง 4.3

จากข้อมูลในตาราง 4.3 จะเห็นว่า พันธุ์ลูกผสมมีบทบาทต่อการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศมากและอาจกล่าวได้ว่า พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลูกผสมเป็นสิ่งค่อนข้างใหม่สำหรับเกษตรกรในประเทศไทย ดังนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับพันธุ์ลูกผสมให้มากขึ้น

ตาราง 4.3 ปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดชนิดต่าง ๆ ในประเทศไทย

ปี	ปริมาณการใช้ทั้งหมด	เก็บเมล็ดทำพันธุ์เอง	พันธุ์ผสมเปิด	พันธุ์ลูกผสม	เปอร์เซ็นต์ที่เป็นลูกผสม
2524	32,300	30,760	1,500	40	0.12
2525	34,000	29,855	4,000	145	0.43
2526	31,200	25,151	6,000	49	1.44
2527	31,400	21,903	8,600	897	2.86
2528	33,800	17,060	15,000	1,740	5.15
2529	36,800	17,990	17,000	1,810	4.92
2530	36,300	15,932	19,000	1,368	3.77
2531	36,000	13,300	21,000	1,700	5.31
2532	34,100	7,300	22,000	4,800	14.08
2533	33,200	6,700	21,000	5,500	16.57
2534	32,500	6,500	19,000	7,000	21.54
2535	27,500	2,500	17,300	7,700	28.00
2536	26,000	2,700	15,000	8,300	31.92
2537	28,600	6,600	12,000	10,000	34.97
2543	26,000	5,000	5,000	16,000	61.54

ที่มา: สำนักงานศูนย์สารสนเทศการเกษตร (2552)

3) ฤดูปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชที่ปลูกโดยอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่เป็น การปลูกโดยอาศัยการชลประทาน เช่น การส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในท้องถิ่น โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนั้น ความเข้าใจฤดูปลูก ปริมาณน้ำฝน การแพร่กระจายของฝน ผลของฤดูต่อ

ผลผลิต จึงมีความจำเป็นต่อการจัดการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้ได้ผลดี ซึ่งประเทศไทยอยู่ในเขตมรสุม โดยปกติฝนจะตกโดยเฉลี่ยประมาณ 1,200 มิลลิเมตรต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นปริมาณน้ำฝนที่มากและเพียงพอสำหรับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยในพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางนั้นการแพร่กระจายของฝนจะเป็น 2 ช่วง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วฝนอาจเริ่มตกบ้างตั้งแต่เดือนมีนาคมตมมากและบ่อยในช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน ทั้งช่วงเดือนกรกฎาคม และเริ่มตกอีกครั้งในช่วงเดือนสิงหาคม และจะตกชุกมากในช่วงเดือนกันยายน เริ่มน้อยลงในช่วงเดือนตุลาคม และอาจมีฝนตกบ้างในช่วงเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม แต่น้อยมาก การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดลพบุรี กาญจนบุรี อุทัยธานีสุพรรณบุรี และชัยนาท อาจจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ในขณะที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในนครสวรรค์อาจจะเริ่มได้ในเดือนสิงหาคม การปลูกในเดือนพฤษภาคมของเกษตรกรในจังหวัดต่าง ๆ นั้นหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แล้ว เกษตรกรยังมีเวลาพอสำหรับการปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ถั่วเขียว ข้าวฟ่างหรือทานตะวันต่อได้

เกษตรกรที่อยู่ในเขตลพบุรีจะเริ่มปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ตั้งแต่กลางเดือนเมษายน ถึงกลางเดือนพฤษภาคมและเก็บเกี่ยวได้ในต้นเดือนสิงหาคมและอาจปลูกอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามเกษตรกรบางรายอาจจะคิดว่าเสี่ยงมากเกินไปที่จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กลางเดือนเมษายน จึงอาจมาปลูกในเดือนพฤษภาคม ซึ่งมีข้อเสียอยู่บ้างคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อาจจะกระทบแล้งในช่วงเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ออกดอกและประเทศไทยก็ประสบปัญหาเรื่องฝนทิ้งช่วงอยู่เป็นประจำ

เนื่องจากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ปลูกในเดือนพฤษภาคม มักเจอกับปัญหาฝนทิ้งช่วงและเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตก็มักจะเป็นช่วงเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนตกชุก ทำให้มีปัญหาในเรื่องของการเก็บเกี่ยวความชื้นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูง ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดสารพิษอัลฟาทอกซิน (alfatoxin) รัฐบาลจึงเคยมีนโยบายผลักดันให้มีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในช่วงปลายปี โดยสนับสนุนให้ชาวไร่ปลูกถั่วก่อนแล้วจึงตามด้วยข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ นโยบายนี้ไม่ประสบผลสำเร็จนักเพราะมีปัญหาหลายประการ

ในกรณีที่เกษตรกรสามารถให้น้ำชลประทานได้ ก็อาจจะปลูกในช่วงต้นเดือนเมษายน โดยให้น้ำชลประทานบ้าง หลังจากนั้นจึงอาศัยน้ำฝนทำให้เกษตรกรไม่มีความเสี่ยงและต้นทุนก็ไม่ได้สูงขึ้นเพราะอาจมีการให้น้ำชลประทานไม่กี่ครั้งเท่านั้น เนื่องจากพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในยุคปัจจุบันสามารถทนแล้งได้ดี

4) การใช้ประโยชน์ด้านอาหารสัตว์

โดยปกติแล้วผู้ผลิตอาหารสัตว์อาจเลือกอาหารคาร์โบไฮเดรตที่เป็นแหล่งพลังงานจากพืชอาหารสัตว์หลายอย่างเช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง ปลายข้าว โดยการเปลี่ยนแปลงสูตรอาหารตามความจำเป็น ในประเทศไทยนั้นแหล่งคาร์โบไฮเดรตของสัตว์ส่วนใหญ่เป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ผู้ผลิตอาหารสัตว์หรือผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่จะต้องบดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาหารของสัตว์ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่บดแล้วจะถูกนำมาผสมกับแหล่งโปรตีน เช่น กากถั่วเหลือง ปลาป่น และวิตามินและเกลือแร่ที่เรียกว่า หัวอาหารหรือพรีมิกซ์ (premixes) ก่อนที่จะนำมาเป็นอาหารสัตว์ ผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์ที่ผสมอาหารเอง ซึ่งมีมากขึ้นในปัจจุบันนี้อาจนำอาหารผสมนี้ไปเลี้ยงสัตว์เลย หรือนำมาอัดเม็ดก่อน ผู้ผลิตอาหารสัตว์จะนำอาหารผสมนี้มาอัดเม็ดเพื่อความสะดวกในการบรรจุขนส่ง ลดการสูญเสีย และยังเป็น การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาหารของสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย ทั้งนี้เพราะส่วนประกอบต่าง ๆ ผสมกันเป็นอย่างดี

ปกติแล้วข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะเป็นอาหารของสัตว์พวกสัตว์ปีก และสุกร แต่ได้มีการนำเมล็ดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาบดเลี้ยงวัวเนื้อเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะพลังงานที่ได้จากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีสูงทำให้วัวมีอัตราเพิ่มเนื้อสูง การนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาเลี้ยงวัวนี้มีกระบวนการเตรียมการที่แตกต่างไปจากการเตรียมอาหารสำหรับสัตว์ปีก และสุกร วิธีการที่ดีที่สุดคือ นำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาผ่านความร้อนสูงแล้วจึงอัดเป็นแผ่นการนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาผ่านความร้อนสูงเช่นนี้ทำให้แป้งเปลี่ยนสภาพเป็นเจล ซึ่งมีผลทำให้สัตว์เคี้ยวเอื้องใช้ประโยชน์จากแป้งได้มากขึ้น แต่ว่าการนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาเป็นอาหารเลี้ยงวัวนี้จะทำเฉพาะในช่วงที่เนื้อวัวมีราคาสูงเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีอาหารสำเร็จรูปสำหรับสัตว์เคี้ยว ซึ่งไม่น่าจะเป็นสัตว์ที่กินข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เช่น สุนัข แมว และปลา อาหารสำเร็จรูปของสัตว์เหล่านี้มีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นองค์ประกอบ

ในประเทศต่าง ๆ มีแนวโน้มการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ลดลง ส่วนปริมาณการใช้กลับมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอัตราส่วนการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารสัตว์ก็จะมากขึ้นเท่านั้น (ตาราง 4.4) ในประเทศเหล่านั้นมีเกษตรกรเป็นจำนวนมากที่ผลิตข้าวโพดเพื่อใช้เป็นอาหารสัตว์ในฟาร์มของตัวเอง เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่ประมาณร้อยละ 40 – 45 ของข้าวโพดที่ผลิตได้ เกษตรกรใช้เป็นอาหารสัตว์ที่เลี้ยงในฟาร์ม ในญี่ปุ่นก็เช่นกัน ชาวไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารสัตว์โดยทำเป็นอาหารหมัก ไม่ได้ปลูกเพื่อจำหน่ายเมล็ด (grain)

ตาราง 4.4 การผลิตและปริมาณการใช้ของประเทศไทยและของโลก
ในปีการเพาะปลูก 2550/51-2552/53

ปีการเพาะปลูก	การผลิต		การใช้	
	ของโลก (ล้านตัน)	ของไทย (ล้านตัน)	โลก (ล้านตัน)	ไทย (ล้านตัน)
2550/51	791.87	3.890	771.73	3.96
2551/52	791.63	4.249	775.49	3.82
2552/53	790.18	4.449	803.27	3.89
+/- (%)	-0.18	4.71	3.58	1.83

ที่มา: สำนักงานศูนย์สารสนเทศการเกษตร (2552)

5) **ขอบเขตของตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์** ซึ่งอาจจำแนกตามขอบเขตการจำหน่ายสินค้าเป็น 2 ตลาดใหญ่ ๆ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) คือ

ตลาดในประเทศ ภายใต้ความหมายของตลาด ประกอบด้วยระบบการตลาดสินค้าเกษตรทำให้แบ่งระดับตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ภายในประเทศออกได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) **ตลาดในแหล่งผลิต** ตลาดในแหล่งผลิตเป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตผลที่เกิดขึ้นและดำเนินธุรกิจอยู่ในท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งผลิต แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

(1) **ตลาดท้องถิ่น** เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตผลที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรก โดยมีหน้าที่สำคัญในการรวบรวมผลิตผลจากมือเกษตรกรผู้ผลิตที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในแหล่งผลิตต่าง ๆ เพื่อให้ได้จำนวนผลิตผลในปริมาณที่มากพอหรือเหมาะสมจะทำ การซื้อขาย และจัดทำบริการการตลาดอย่างอื่น ๆ เพื่อขายผลผลิตให้กับผู้ซื้อในตลาดระดับอื่น ๆ ต่อไป

(2) **ตลาดกลางท้องถิ่น** เป็นตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตผลที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมผลิตผลจากเกษตรกรรายต่าง ๆ ตลอดจนพ่อค้าในตลาดท้องถิ่นและพ่อค้าในตลาดระดับเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อนำ มาให้บริการการตลาดเพิ่มเติม เช่น การเก็บรักษา ปรับปรุงคุณภาพหรือแปรรูป เป็นต้น เพื่อขายให้กับตลาดในระดับต่อไป ซึ่งอาจเป็นตลาดที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในแหล่งผลิตที่สำคัญและในท้องที่เป็นศูนย์กลางหรือมีข้อได้เปรียบในการคมนาคม เช่น ตลาดกลางข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในท้องถิ่น อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

ตาราง 4.5 ตลาดกลางข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ

ตลาดที่	ชื่อตลาด	สถานที่ตั้งของตลาด
1	ตลาดกลางปากช่อง	อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
2	ตลาดกลางเมืองนครราชสีมา	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
3	ตลาดกลางกบินทร์บุรี	อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
4	ตลาดกลางบ้านบึง	อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
5	ตลาดกลางหนองไผ่	อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์
6	ตลาดกลางพยุหะคีรี	อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
7	ตลาดกลางท่าเรือ	อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2543)

หมายเหตุ: ตลาดกลางท่าเรือ เป็นตลาดกลางท้องถิ่นที่สำคัญที่สุดและเป็นตลาดปลายทางด้วย

2) ตลาดกลางปลายทาง ตลาดกลางปลายทางเป็นตลาดซื้อขายผลิตผลระดับสุดท้าย ที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมผลิตผลเพื่อจัดสรรหรือกระจายผลิตผลเพื่อจำหน่ายให้กับผู้บริโภคต่อไปหน้าที่สำคัญของตลาดระดับนี้คือ สร้างให้เกิดความสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค ทั้งนี้โดยทำหน้าที่การตลาดในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเก็บรักษา การแปรรูป เป็นต้น เพื่อให้ผลิตผลที่จัดสรรไปสู่ผู้บริโภคมีจำนวนและรูปร่างตรงกับความต้องการ กรุงเทพมหานครเป็นตลาดกลางปลายทางสำหรับสินค้าเกษตรทุกชนิด นอกจากนี้ยังมีตลาดอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นตลาดกลางปลายทาง เช่น อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นตลาดกลางสินค้าข้าวโพด เป็นต้น การประกอบธุรกิจในตลาดระดับนี้มีลักษณะและระเบียบในการปฏิบัติธุรกิจที่ยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่าตลาดในระดับอื่น ๆ และมีปริมาณธุรกิจในตลาดนี้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การพิจารณากำหนดราคาผลิตผล จึงมักถูกกำหนดขึ้นในตลาดกลางปลายทางนี้เอง แต่อย่างไรก็ตามราคาที่กำหนดขึ้นก็เป็นผลสะท้อนมาจากอุปสงค์ของผู้บริโภคและอุปทานของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นสำคัญ

สำหรับผลิตผลข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เป็นสินค้าออกได้ ตลาดกลางปลายทางต้องทำหน้าที่หรือพิจารณาด้วยว่าผลิตผลที่ได้รวบรวมมาสู่ตลาดนี้ควรจัดสรรต่อไปให้กับตลาดผู้บริโภคภายในประเทศ และตลาดส่งออกอย่างไร

3) ตลาดขายปลีก ตลาดขายปลีกเป็นตลาดที่ขายแลกเปลี่ยนผลิตผลระดับสุดท้ายในระบบการตลาด ทั้งนี้โดยทำหน้าที่การตลาดที่สำคัญคือ การจัดสรรผลิตผลไปสู่ผู้บริโภคคนสุดท้าย นอกจากนี้อาจทำหน้าที่ในการบรรจุหีบห่อและจัดชั้นคุณภาพอีกด้วย ตลาดระดับนี้ได้แก่ ร้านค้าและตลาดซื้อขายผลิตผลในชุมชนผู้บริโภคต่าง ๆ สำหรับในระบบการตลาดผลิตผลโดยปกติแล้ว

จะไม่ให้ความสำคัญหรือกล่าวถึงตลาดในระดับขายปลีกนัก เพราะผลิตผลผลิตขึ้นเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมและส่งออกเป็นสำคัญ ดังนั้นในระบบการตลาดผลิตผลข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จึงดูเหมือนว่าการตลาดได้มาสิ้นสุดลงที่ระดับตลาดกลางปลายทางเท่านั้น

ตลาดต่างประเทศ ตลาดสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยในต่างประเทศ ในที่นี้จะกล่าวถึงกรณีการส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทยไปยังต่างประเทศ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการจำหน่ายในรูปของวัตถุดิบโดยไม่มีการแปรรูปมีปริมาณการส่งออกน้อยและมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากความต้องการใช้ภายในประเทศเพิ่มขึ้น ตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของไทย คือมาเลเซีย สิงคโปร์ ใต้หวัน เวียดนาม และปากีสถาน

นอกจากไทยจะส่งออกผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในรูปเมล็ด (grain) แล้ว ยังมีการส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีทั้งพันธุ์ลูกผสม และพันธุ์ผสมเปิดไปยังต่างประเทศอีกด้วย เช่น เวียดนาม อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ ชูแดน เป็นต้น

6) ความเคลื่อนไหวของราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ภายในประเทศ

ตามปกติราคาภายในประเทศจะเคลื่อนไหวขึ้นอยู่กับราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่งออก ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามราคาซื้อขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ล่วงหน้าในตลาดชิคาโก แต่ในบางครั้งตลาดภายในมีพ่อค้าผู้เก็งกำไรว่าราคาในอนาคตอาจสูงขึ้น จึงกักตุนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไว้ ซึ่งจะเป็นช่วงที่มีความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อส่งออกสูง พ่อค้าคนกลางจะกว้านซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากักตุนไว้ เพื่อขายต่อให้ผู้ส่งออก การกักตุนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อเก็งกำไรดังกล่าว เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในวงการค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทย เป็นเหตุให้ผู้ส่งออกประสบปัญหาในการรวบรวมข้าวโพดเพื่อส่งออก

(1) ราคาที่เกษตรกรได้รับ

เมื่อมีการเปิดตลาดการค้าเสรีภายใต้พันธกรณีขององค์การการค้าโลก ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรขายได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากอุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์ขยายตัว ทำให้ความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ผสมเป็นอาหารสัตว์สูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้นเมื่ออุปสงค์เพิ่มขึ้น ราคาจึงสูงขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะในปี 2551 ราคาที่เกษตรกรขายได้ก็โลกรัมละ 7.88 บาท เพิ่มขึ้นจากโลกรัมละ 6.80 บาท ในปี 2550 เนื่องจากการเกิดภาวะแห้งแล้งและแนวโน้มการผลิตพลังงานทดแทนของโลกเป็นผลให้ราคาที่เกษตรกรขายได้เพิ่มขึ้นด้วย

(2) ราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ

ราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับราคาที่เกษตรกรได้รับ ในช่วงปี 2525 – 2542 มีอัตราการเพิ่มของราคาขายส่งเฉลี่ยร้อยละ 3.70 โดยเฉพาะ

หลังจากการเปิดตลาดให้มีการค้าเสรีในปี 2538 ทำให้ราคาขายส่งข้าวโพดสูงขึ้นกิโลกรัมละมากกว่า 4 บาท

(3) ราคาส่งออก เอฟ.โอ. บี.

ราคาส่งออก เอฟ. โอ. บี ก็มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับราคาที่เกษตรกรขายได้ และราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพฯเช่นกัน ซึ่งหลังจากการเปิดตลาดราคาส่งออกเฉลี่ย 5 บาท/ก.ก.

4.1.2 บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทย

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในฐานะพืชเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนบทบาทจากการที่เป็นพืชหลักในการส่งออกมาเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อใช้ในประเศมากขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ที่ใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นวัตถุดิบมากขึ้น มีผลทำให้ปริมาณข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เหลือเพื่อการส่งออกลดลงเหลือเพียงประมาณร้อยละ 30 และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 แต่สำหรับปี 2552 มีความต้องการใช้ภายในประเทศสูงถึงร้อยละ 94 ของผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นำไปใช้ในการผลิตอาหารสัตว์ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้อัตราการส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยลดลงตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและกรมศุลกากร, 2552) อย่างไรก็ตาม ตลาดต่างประเทศก็ยังมีความต้องการสั่งซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากไทยอยู่ จากการศึกษาดตลาดประจำของไทยทำให้ทราบว่าความต้องการของประเทศที่สั่งซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากไทยนั้นก็เนื่องจากการสั่งซื้อไม่จำเป็นต้องสั่งจำนวนมากๆ อย่างเช่นที่สั่งซื้อจากประเทศผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งของไทยรายใหญ่ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา จีน สหภาพยุโรป บราซิล อาร์เจนติน่า เป็นต้น จึงสะดวกแก่ประเทศที่มีความต้องการใช้ในจำนวนไม่มากนัก แต่มีความจำเป็นต้องใช้อยู่สม่ำเสมอ จึงทำให้ประเทศคู่ค้าของไทยเปลี่ยนมาเป็นประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และฮ่องกง เป็นต้น ซึ่งมีสัดส่วนการนำเข้าจากไทยรวมกันประมาณร้อยละ 80 – 90 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร 2552: 22) อีกทั้งประเทศเหล่านี้อยู่ใกล้ประเทศไทย การสั่งซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากไทยจึงเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและค่าประกันด้วย จึงทำให้ไทยยังคงรักษาตลาดประเทศเพื่อนบ้านไว้ได้ สำหรับประเทศคู่แข่งเช่น จีน ในระยะสั้นคาดว่าจะยังแข่งขันกับไทยอยู่ เพราะจีนต้องการเงินตราต่างประเทศมาก แต่การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของจีนค่อนข้างผันผวน เพราะบางปีประสบความแห้งแล้ง ซึ่งในอดีตเคยนำเข้าจากไทยเพิ่งจะสามารถผลิตจนเพียงพอกับความต้องการใช้และสามารถส่งออกได้ ในระยะยาวคาดว่าจีนจะลดการผลิตลง เนื่องจากจีนมีนโยบายที่จะเปลี่ยนไปปลูกพืชผักและพืชเศรษฐกิจอื่นที่ให้ผลตอบแทนดีกว่า

จากความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยเพิ่มขึ้น และความต้องการจากตลาดต่างประเทศคู่ค้ายังมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ราคาจึงเพิ่มสูงขึ้น กระตุ้นให้มีการขยายการเพาะปลูก แต่เนื่องจากเนื้อที่เพาะปลูกได้มีการขยายเพิ่มขึ้นมาก ทำให้เนื้อที่ที่จะขยายออกมีจำกัด ดังนั้น การจะเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จึงต้องเน้นการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และวิทยาการทางด้านการเพาะปลูกที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จากที่ผ่านมามีการเพิ่มของผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้นมาจากการขยายเนื้อที่เพาะปลูก ซึ่งเห็นได้จากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ มีลักษณะลดลงร้อยละ 0.15 ในขณะที่เนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตรวมเพิ่มขึ้น เมื่อความต้องการยังมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่วิทยาการการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาด้านเงินทุนของเกษตรกร รัฐบาลจึงควรช่วยเหลือเกษตรกรในด้านทักษะและเทคโนโลยีการผลิตเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ให้ทัดเทียมกับประเทศที่มีเทคโนโลยีการผลิตก้าวหน้า ซึ่งจะช่วยให้ต้นทุนการผลิตลดลงและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันกับต่างประเทศ

นอกจากนี้ การแข่งขันในตลาดโลกก็ยิ่งเข้มข้นขึ้น เนื่องจากมาตรการของประเทศคู่แข่ง การค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้น จะพยายามปกป้องผู้ผลิตภายในและส่งเสริมการส่งออกจนดูเป็นการกีดกันการค้าประเทศอื่นอย่างไม่ยุติธรรม แม้ว่าจะมีหลายประเทศที่ไม่เห็นด้วย และพยายามเสริมสร้างระบบการค้าเสรีให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างความยุติธรรมแก่ประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรทั้งหลาย เช่น กลุ่มแคร์นส์ (Cairns group) และการเจรจาในที่ประชุมข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) ดังนั้นมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จึงเปลี่ยนไปจากระยะแรกๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด และนโยบายการค้าต่างประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะความเป็นจริงในปัจจุบัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร 2552: 50)

4.2 สถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเหนือ

ในการศึกษาสถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเหนือ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) จะกล่าวถึงสถานการณ์ที่สำคัญในปีการเพาะปลูก 2552/53 โดยแบ่งการอธิบายออกเป็นการผลิต สัดส่วนการผลิต และราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือ

ภาคเหนือมีสัดส่วนการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุดของประเทศไทย โดยผลผลิตรวมของภาคเหนือคิดเป็นประมาณร้อยละ 65 ของผลผลิตรวมทั้งประเทศ รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ภาคใต้มีการผลิตค่อนข้างน้อย ดังนั้นในการศึกษานี้ จึงได้ใช้พื้นที่ตัวอย่างภาคเหนือ เป็นตัวแทนการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งประเทศ มีรายละเอียดดังตาราง 4.6 ดังนี้

ตาราง 4.6 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รวมรุ่นของประเทศไทย

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รวมรุ่น				
	เนื้อที่เพาะปลูก	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต/ไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	เก็บ
รวมทั้งประเทศ	7,098,872	6,905,436	4,616,119	650	668
ภาคเหนือ	4,434,555	4,330,175	2,982,247	673	689
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,678,072	1,617,821	1,005,129	599	621
ภาคกลาง	986,245	957,440	628,743	638	657

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552)

การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเหนือพบว่า ในปีเพาะปลูก 2552/53 ภาคเหนือมีการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.4 จาก 2,777,243 ตัน ในปี 2551 เป็น 2,982,247 ตัน ซึ่งมากที่สุดในรอบ 18 ปี นับจากปี 2534 โดยผลผลิตเพิ่มขึ้นตามการขยายพื้นที่เพาะปลูกจาก 4,181,975 ไร่ เป็น 4,434,555 ไร่ และผลผลิตต่อไร่ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 จาก 664 กิโลกรัมต่อไร่เป็น 673 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมากกว่าทุกปีที่ผ่านมาเป็นผลจากราคาที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2545 ประกอบกับผลผลิตภายในประเทศยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้จึงทำให้เกษตรกรขยายพื้นที่ปลูกและเพิ่มการผลิต โดยผลผลิตเพิ่มขึ้นมากในแหล่งผลิตสำคัญของภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตาก และเชียงราย ทั้งนี้เป็นการเพิ่มขึ้นเฉพาะในผลผลิตรุ่นที่ 1 ส่วนรุ่นที่ 2 ผลผลิตลดลงเนื่องจากได้รับผลกระทบจากปริมาณฝนที่ต่ำกว่าปกติ

ตาราง 4.7 ข้อมูลข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของภาคเหนือ

ข้อมูลข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2550	2551	2552
เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	3,577,340	4,181,975	4,434,555
เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	3,494,670	4,081,909	4,330,175
ผลผลิต (ตัน)	2,309,024	2,777,243	2,982,247
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก./ไร่)	661	680	689

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ

4.2.2 สัดส่วนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือ

การเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือประมาณร้อยละ 97 ของพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งปี จะเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ปลูกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม หรือที่เรียกว่าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รุ่น 1 ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 3 จะปลูกในช่วงเดือน

พฤศจิกายนถึงเดือนเมษายนของปีถัดไป หรือที่เรียกว่าเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รุ่น 2 การเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 ในพื้นที่ภาคเหนือ ส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกกันมากในช่วงเดือนสิงหาคมเป็นต้นไป

ดังนั้น ในช่วงเดือนกรกฎาคมจึงเป็นระยะเริ่มต้นของการปลูกที่ยังมีพื้นที่เพาะปลูกไปแล้วไม่มากนัก โดยเกษตรกรจะใช้วิธีหยอดเมล็ด โดยแหล่งเพาะปลูกสำคัญจะอยู่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ตาก น่าน เชียงราย นครสวรรค์ พิษณุโลก พะเยา แพร่ และอุตรดิตถ์ (ตาราง 4.8)

ตาราง 4.8 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รวมรุ่นในพื้นที่การผลิตสำคัญของภาคเหนือ

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รวมรุ่น				
	เนื้อที่เพาะปลูก	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต/ไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	เก็บ
เพชรบูรณ์	1,011,406	986,934	689,076	681	698
ตาก	584,839	566,604	406,698	695	718
น่าน	522,410	512,116	333,358	638	651
เชียงราย	430,063	422,825	293,491	682	694
นครสวรรค์	373,217	367,245	249,846	669	680
พิษณุโลก	251,759	243,079	174,395	693	717
เชียงใหม่	124,844	122,239	81,876	656	670
รวมทั้งภาคเหนือ	4,434,555	4,330,175	2,982,247	673	689

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552)

จะเห็นว่าในปีการเพาะปลูก 2552/53 พบว่า ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เกินกว่าครึ่งหนึ่งของผลผลิตรวมทั้งประเทศเป็นการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รวมรุ่นของภาคเหนือ ซึ่งมีผลผลิตสูงถึง 2,982,247 ตัน ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 ในพื้นที่ภาคเหนือ จะเห็นได้ว่าการผลิตสูงถึง 2,888,755 ตัน ถือเป็นช่วงที่มีการผลิตสูงมาก ซึ่งผลิตได้ใกล้เคียงกับผลผลิตรวมของทั้งภาค กล่าวได้ว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 ทั้งนี้ ช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำฝนเพียงพอต่อการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจึงเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ค่อนข้างสูง ซึ่งจังหวัดเพชรบูรณ์มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ถึงล้านไร่เพียงจังหวัดเดียวและมีการผลิตได้มากที่สุดของภาคเหนือ คือ 680,017 ตัน รองลงมาคือ จังหวัดตาก น่าน เชียงราย นครสวรรค์ และพิษณุโลก โดยมีผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 เท่ากับ 396,875, 322,167, 285,760, 245,896, และ 160,568 ตัน ตามลำดับ

ตาราง 4.9 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 ในพื้นที่การผลิตสำคัญของภาคเหนือ

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รุ่น 1				
	เนื้อที่เพาะปลูก	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต/ไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	เก็บ
เพชรบูรณ์	998,556	974,753	680,017	681	698
ตาก	571,043	553,732	396,875	695	717
น่าน	505,757	496,554	322,167	637	649
เชียงราย	419,003	412,550	285,760	682	693
นครสวรรค์	367,558	361,922	245,896	669	679
พิษณุโลก	232,035	224,351	160,568	692	716
เชียงใหม่	121,386	118,931	79,386	654	667
รวมทั้งภาคเหนือ	4,300,642	4,203,645	2,888,755	672	687

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552)

ส่วนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 2 ของภาคเหนือ ในปีการเพาะปลูก 2552/53 พบว่า เป็นช่วงที่มีปริมาณฝนตกก่อนข้าน้อย จึงทำให้ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวได้ก่อนข้าน้อยด้วย แต่ทั้งนี้ยังพบว่ามียปริมาณผลผลิตต่อไร่ที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวได้สูงกว่าปริมาณผลผลิตต่อไร่ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 กล่าวคือ มีปริมาณผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยของภาคเท่ากับ 739 กิโลกรัม/ไร่ โดยมากกว่าปริมาณผลผลิตต่อไร่ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 1 ซึ่งมีผลผลิตเท่ากับ 687 กิโลกรัม/ไร่

ตาราง 4.10 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 2 ในพื้นที่การผลิตสำคัญของภาคเหนือ

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รุ่น 2				
	เนื้อที่เพาะปลูก	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต/ไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	เก็บ
เพชรบูรณ์	12,850	12,181	9,059	705	744
ตาก	13,796	12,872	9,823	712	763
น่าน	16,653	15,562	11,191	672	719
เชียงราย	11,060	10,275	7,731	699	752

ตาราง 4.10 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รุ่น 2 ในพื้นที่การผลิตสำคัญของภาคเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รุ่น 2				
	เนื้อที่ เพาะปลูก	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต/ไร่ (กก.)	
	(ไร่)	(ไร่)	(ตัน)	ปลูก	เก็บ
นครสวรรค์	5,659	5,323	3,950	698	742
พิษณุโลก	19,724	18,728	13,827	701	738
เชียงใหม่	3,458	3,308	2,490	720	753
รวมทั้งภาคเหนือ	133,913	126,530	93,492	698	739

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552)

4.2.3 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ภาคเหนือ

ในปีเพาะปลูก 2552/53 ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ความชื้นไม่เกิน 14 % ที่เกษตรกรในภาคเหนือจำหน่ายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 6.03 บาท ลดลงจากราคากิโลกรัมละ 7.68 บาท ในปี 2551 ร้อยละ 21.5 ซึ่งเป็นการอ่อนตัวลงตามราคาตลาดโลก จากความต้องการใช้ที่ชะลอลงตั้งแต่ปลายปี 2551 ถึงในช่วงต้นปี 2552 จากผลกระทบของภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโลก อีกส่วนหนึ่งเนื่องจากผลผลิตในปี 2552 เพิ่มขึ้นในปริมาณค่อนข้างสูงมาก

ตาราง 4.11 ผลผลิตและราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในภาคเหนือ

ข้อมูล	ปี 2550/51	ปี 2551/52	ปี 2552/53
ผลผลิต (ตัน)	2,309,024	2,777,243	2,982,247
% การเปลี่ยนแปลงจากระยะเดียวกันปีก่อน	(1.4)	(9.1)	(7.4)
ราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ความชื้นไม่เกิน 14% (บาท/กก.)	6.93	7.68	6.03
% การเปลี่ยนแปลงจากระยะเดียวกันปีก่อน	(29.9)	(10.8)	(-21.5)

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ

ทั้งนี้ ในปี 2552 ได้มีการส่งออกมากขึ้นกว่าปี 2551 ถึง 1.5 เท่าตัว เป็นจำนวน 841,720 ตัน โดยเฉพาะในช่วงเดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2552 ที่มีปริมาณส่งออกมากถึงร้อยละ 57 ของการส่งออกทั้งหมดในปี 2552 เนื่องจากทางการระบายนสต็อกที่ค้างจากในปีที่ผ่านมา เพื่อไม่ให้กระทบข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ฤดูใหม่ที่ออกสู่ตลาด

ในปี 2552 มีเหตุการณ์และมาตรการสำคัญเกี่ยวกับสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2552) ดังนี้

วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2552 กระทรวงพาณิชย์ได้ประกาศให้มีการควบคุมการขนย้ายสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในปี 2552 ปริมาณไม่เกิน 1 เมตริกตัน ระยะเวลา 1 ปี โดยห้ามไม่ให้บุคคลใดขนย้ายสินค้าเข้ามาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งในด้านราคาปริมาณและรักษาเสถียรภาพของระบบตลาด สำหรับในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่จังหวัดพิจิตร โลก อุดรดิตถ์ น่าน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และตาก

วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติการดำเนินโครงการแทรกแซงตลาดสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2551/2552 เพิ่มเติมจากเดิมกำหนดปริมาณรับจํานำ 0.75 ล้านตัน เป็น 1.5 ล้านตัน ระยะเวลาสิ้นสุดจากเดิมเดือนกุมภาพันธ์ 2552 เป็นเดือนมีนาคม 2552 โดยราคารับจํานำ กิโลกรัมละ 8.5 บาท รายละเอียดไม่เกิน 1 แสนบาท

วันที่ 6 มีนาคม 2552 กระทรวงพาณิชย์ประกาศให้มีการควบคุมการขนย้ายสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปี 2552 (ฉบับที่ 2) ห้ามไม่ให้บุคคลใดขนย้ายสินค้าเข้ามาในท้องที่ที่กำหนดในเขตพื้นที่ภาคเหนือ โดยประกาศฉบับนี้ ใช้แทนประกาศเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2552 เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และระบบตลาดในประเทศที่มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 4.12 การควบคุมการขนย้ายสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2552 (ฉบับที่ 2)

สินค้า	ปริมาณตั้งแต่	จังหวัด	อำเภอ	ระยะเวลา
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1 เมตริกตัน	เชียงราย	แม่สาย เชียงแสน เชียงของ เวียงแก่น	1 ปี
		ตาก	แม่สอด แม่ระมาด พบพระ ท่อสองยาง อุ้มผาง	นับตั้งแต่
		น่าน	สองแคว พังงา สันติสุข	วันที่ 7
		พะเยา	ภูซาง	มี.ค. 52
		อุดรดิตถ์	บ้านโคก น้ำปาด	

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ

วันที่ 29 พฤษภาคม 2552 กระทรวงพาณิชย์ได้ออกระเบียบการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิในการยกเว้นภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนสำหรับสินค้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่นำเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงว่าด้วยความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมความตกลงต่าง ๆ ระหว่างประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และญี่ปุ่น โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ต้องเป็นสินค้าที่มีถิ่นกำเนิดและส่งตรงมาจากประเทศสมาชิกฯ

2) ปริมาณการนำเข้าให้เป็นไปตามโควตาที่ประเทศไทยผูกพันไว้ตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก

3) หนังสือรับรองมีอายุ 1 เดือนนับแต่วันออกแต่ไม่เกินวันที่ 31 ธันวาคม 2552

4) ให้รายงานการนำเข้าภายใน 1 เดือน หลังจากวันที่นำสินค้าเข้าในแต่ละครั้ง วันที่ 14 กรกฎาคม 2552 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบหลักการแนวทางการประกันราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2552/53 ดังนี้

1) ประกาศราคาขั้นต่ำกิโลกรัมละ 7.10 บาท โดยใช้เกณฑ์ต้นทุนการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ความชื้นไม่เกิน 14.5% เฉลี่ยทั้งประเทศกิโลกรัมละ 5.43 บาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) รวมค่าขนส่งจากไร่มาไปยังผู้รับซื้อเฉลี่ยกิโลกรัมละ 0.25 บาท และค่าตอบแทนให้เกษตรกรร้อยละ 25

2) ทำสัญญาประกันราคาตั้งแต่เดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน 2552 ระหว่างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกับเกษตรกรที่ประสงค์จะเข้าร่วมโครงการฯ ในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดแหล่งผลิต ทั้งนี้ เกษตรกรต้องมีหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนเกษตรกรที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกให้โดยในสัญญาประกันจะระบุมาตรฐานคุณภาพข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ราคาประกันขั้นต่ำปริมาณที่จะทำประกันและระยะเวลาประกัน

3) กำหนดราคาตลาดอ้างอิง โดยคณะกรรมการกำหนดราคาตลาดอ้างอิงข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะกรรมการด้านการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ คณะกรรมการนโยบายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

4) เมื่อครบกำหนดระยะเวลาประกัน หากราคาขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในตลาดต่ำกว่าราคาประกันที่ตกลงไว้ตามสัญญา เกษตรกรจะได้รับเงินส่วนต่างระหว่างราคาประกันกับราคาตลาดอ้างอิง หากราคาตลาดสูงกว่าราคาประกันเกษตรกรสามารถขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในตลาดท้องถิ่นได้ตามปกติ

วันที่ 10 พฤศจิกายน 2552 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการกำหนดนโยบายและมาตรการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2553 สรุปได้ดังนี้

ตาราง 4.13 การกำหนดนโยบายและมาตรการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2553

ภายใต้	การนำเข้า	ปริมาณ (เมตริกตัน)	ช่วงเวลานำเข้า	
			ในโควตา	นอก โควตา
1. ประเทศสมาชิก องค์การการค้าโลก (WTO)	- ในโควตาร้อยละ 20 (องค์การคลังสินค้านำเข้า)	54,700	มี.ค.-มิ.ย. 53	ไม่จำกัด
	- นอกโควตาร้อยละ 73 และค่า ธรรมเนียมพิเศษ ตันละ 180 บาท	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด
2. ความตกลงการค้าเสรี ไทย-นิวซีแลนด์ (FTA) และความตกลงหุ้นส่วน เศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA)	ร้อยละ 0	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด
3. เขตการค้าเสรีอาเซียน- ญี่ปุ่น(AJCEP)	ร้อยละ 16.4	ไม่จำกัด	ม.ค.-มี.ค.53	ไม่จำกัด
	ร้อยละ 14.5	ไม่จำกัด	เม.ย.-ธ.ค.53	ไม่จำกัด
4. ความตกลงการค้าเสรี ไทย-ออสเตรเลีย (FTA)	- ในโควตาร้อยละ 13.33 (องค์การคลังสินค้านำเข้า)	6,981.26	มี.ค.- มิ.ย.53	ไม่จำกัด
	- นอกโควตาร้อยละ 65.7	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด
5. เขตการค้าเสรีอาเซียน- สาธารณรัฐเกาหลี (AKFTA)	- ในโควตาร้อยละ 13.33	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด
6. การนำเข้าทั่วไป	กิโกรัมละ 2.75 บาท และค่า ธรรมเนียมพิเศษตันละ 1,000 บาท	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด
7. เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA)	ร้อยละ 0 โดยต้องนำเข้าตาม พ.ร.บ.ควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ ปี 2525	ไม่จำกัด	มี.ค.- มิ.ย.53	ไม่จำกัด

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ